

A MAGYAR NYELVŰ ÖNBECSÜLÉS IMPLICIT ASSZOCIÁCIÓS TESZT KIDOLGOZÁSA ÉS VALIDÁLÁSA

JÓZAN Anna

ELTE PPK Klinikai Pszichológia és Addiktológia Tanszék
ELTE Pszichológiai Doktori Iskola
jozan.anna@ppk.elte.hu

KAPITÁNY Nóra

ELTE PPK Pszichológiai Intézet
gnora666@gmail.com

SZABOLCSI Dávid

ELTE PPK Pszichológiai Intézet
davidszabolcsi@gmail.com

KÖKÖNYEI Gyöngyi

ELTE PPK Klinikai Pszichológia és Addiktológia Tanszék
kokonyei.gyongyi@ppk.elte.hu

ÖSSZEFOGLALÓ

Háttér és célkitűzések: Az implicit önbecsülés legelterjedtebb mérőeszköze az Önbecsülés Implicit Asszociációs Teszt, mely kategorizációs feladatok reakcióidejének összehasonlítása segítségével méri az énré irányuló automatikus, nemtudatos attitűdöt. A tanulmányban bemutatjuk a magyar nyelvű Önbecsülés Implicit Asszociációs Teszt kidolgozásának lépéseit, majd ismertetjük a teszt pszichometriai mutatóit egészséges serdülő és felnőtt mintán. *Módszer:* A vizsgálatban 401 serdülő és 243 felnőtt vett részt. Az implicit önbecsülést Önbecsülés IAT-val, az explicit önbecsülést Rosenberg Önértékelés Skálával, Állapot Önértékelés Skálával és Kéttételes Explicit Önértékelés Kérdőívvel, a mérőeszközök kitöltését torzító tényezőket a Balanced Inventory of Desirable Responding Öncsalás és Jó benyomáskeltés skáláival mértük. A serdülőknek egy 92 fős almintáján teszt-reteszt mérést is végeztünk. *Eredmények:* Az Önbecsülés IAT belső konzisztenciája magas, időbeli stabilitása közepes. Az implicit önbecsülés a semlegesnél pozitívabb minden vizsgált demográfiai csoportban, és nem vagy csak gyengén jár együtt az explicit önbecsüléssel. Az implicit önbecsülés nem áll kapcsolatban sem az öncsalással, sem a jó benyomáskeltéssel, az explicit önbecsülés ezzel szemben közepesen erős együttjárást mutat az öncsalással. *Következtetések:* A magyar nyelvű Önbecsülés IAT

megbízható mérőeszköznek bizonyult mind serdülő, mind felnőtt mintán. Eredményeink összhangban vannak az Önbecsülés IAT-vel végzett nemzetközi vizsgálatok következtetéseivel, és azt bizonyítják, hogy az önbecsülés implicit és explicit formái egymástól tisztán elkülöníthető konstruktumok.

Kulcsszavak: implicit önbecsülés, explicit önbecsülés, Implicit Asszociációs Teszt, validálás, öncsalás, jó benyomáskeltés

IMPLICIT ÖNBECSÜLÉS

Az implicit önbecsülés fogalma

Míg a pszichodiagnosztikában és -terápiában a tudattalan pszichés tartalmak és működések jelentősége kiemelkedő (Freud, 1917–1986), a személyiségpszichológia empirikus kutatásában a nemtudatos folyamatok vizsgálata sokáig háttérbe szorult. A hagyományos kérdőíves vizsgálatok erre nem alkalmasak, így más módszereket kellett találni a tudattalan működések megragadására. A tartalom-elemzés, a projektív tesztek és a rajztesztek mind a tudattalan tartalmakat és mechanizmusokat próbálták feltárni és valamiképpen mérhetővé tenni (Morgan és Murray, 1935; Murstein, 1965; Pennebaker et al., 2003; Vass, 2003). A kilencvenes években a nemtudatos folyamatok vizsgálatának egy újabb irányzata jelent meg, mely először a szociálpszichológiában, majd valamivel később a személyiségpszichológiában is egyre elterjedtebbé vált. Az új irányzat az implicit szociális kogníció (Greenwald és Banaji, 1995) kutatását tűzte ki céljául, és ehhez a kísérleti pszichológia módszereiből merített ötleteket.

De mit is értünk „implicit”-en ebben a kontextusban? Az irányzat képviselői szerint a pszichés folyamatoknak két szintjét különböztethetjük meg: Míg az implicit működések nagyrészt automatikusak, gyorsak, hatékonyak és általában nem tudatosodnak,

addig az explicit folyamatok többnyire szándékosak, kontrolláltak, viszonylag lassúak és a tudat számára jól hozzáférhetők (Greenwald és Banaji, 1995; Payne és Gawronski, 2010). Az implicit folyamatok feltárására ún. indirekt vagy nonreaktív (például asszociációk erősségének mérése), míg az explicit működések mérésére direkt módszereket (például kérdőívek) használunk.

Az implicit és explicit folyamatok megkülönböztetése az „én” szakirodalmában is megjelenik: egyrészt az én mentális reprezentációs folyamatainak kettősségére utalva (lásd Epstein, 1994; Lieberman et al., 2004), másrészt az önbecsülés kettős természetét elemezve. Ez utóbbi megközelítés az éntitűdtárgyként definiálja (Greenwald és Pratkanis, 1984), és amellet érvel, hogy az önértékelésnek, azaz az énhez való értékelő és érzelmeteli viszonynak (Harter, 1999; James, 1890; Leary és Baumeister, 2000) is megkülönböztethető implicit és explicit szintje. Az implicit önértékelés a fogalom megalkotói, Greenwald és Banaji (1995), szerint „*az énnel kapcsolatos attitűd introspektív módon beazonosítatlan (vagy helytelenül azonosított) hatása az énnel asszociált és az énnel nem asszociált tárgyak értékelésére*” (11. o.). A konstruktum számos meghatározása közül (Dijksterhuis, 2004; Karpinski és Steinberg, 2006; Zeigler-Hill és Jordan, 2010) jelen tanulmányban abban az értelemben használjuk a fogalmat, ahogyan azt Dijksterhuis (2004)

definiálta: Az implicit önértékelés „*az énré irányuló implicit attitűd*” (353. o.).

Az implicit és az explicit önbecsülés az empirikus vizsgálatok szerint egymástól nagymértékben különbözhet, és nem vagy csak gyengén jár együtt (Bar-Anan és Nosek, 2012; Krause et al., 2011; Krizan és Suls, 2008). Az önbecsülésnek e két formája más-más forrásból származik, eltérően módosítható és különböző viselkedéseket jelez előre (Gawronski és Sritharan, 2010; Perugini et al., 2010; Spalding és Hardin, 1999; Zeigler-Hill és Jordan, 2010). A kétféle folyamat eltérései ellenére azonban az önértékelésnek mindkét szintjét érvényesnek, valósnak fogadhatjuk el.

Mivel az implicit önértékelés az önbecsülés nemtudatos, automatikus formája, kézenfekvő lenne azt feltételezni, hogy mélyen a személyiségben gyökerezik és nehezen változtatható. Az empirikus vizsgálatok eredményei azonban nem egyértelműek: Egyes kutatások szerint az implicit önértékelés valóban stabil és mélyen a korai szülő-gyerek kapcsolatban, illetve a kultúrában gyökerezik (DeHart et al., 2006; Hetts et al., 1999), míg más vizsgálatok alapján kísérleti manipuláció eredményeként vagy bizonyos életesemények hatására spontán módon könnyedén módosulhat (Baccus et al., 2004; Dijksterhuis, 2004).

Bár az implicit önbecsüléssel kapcsolatban egyelőre még számos probléma tisztázatlan, egy kérdésben minden empirikus vizsgálat azonos eredményre jutott: bármilyen mérési eljárást használunk, az önértékelésnek ez a szintje a semlegesnél kedvezőbb (Krause et al., 2011; Rudolph et al., 2008). Ugyanakkor jelentős különbségek mutathatók ki abban, hogy kinek mennyire pozitív az implicit önbecsülése, és ez az, ami lehetővé teszi a kimeneti változók előrejelzését.

Az implicit önbecsülés mérőeszközei

Az implicit folyamatok mérésére számos eszközt használnak, melyeket összefoglaló néven indirekt eljárásoknak nevezünk (Payne és Gawronski, 2010). Ezek vagy különböző feladatok teljesítésének reakcióidején vagy semleges ingerek értékelésén alapulnak. A reakcióidő-alapú tesztek csoportjába tartozik többek között az Implicit Asszociációs Teszt (IAT, Greenwald et al., 1998), a Brief Implicit Asszociációs Teszt (BIAT, Sriram és Greenwald, 2009), a Go/No-Go Association Task (GNAT, Nosek és Banaji, 2001) és az Extrinsic Affective Simon Task (EAST, De Houwer, 2003), míg a semleges ingerek értékelésén alapuló tesztek közül az Affect Misattribution Procedure (AMP, Payne et al., 2005) és a Name-Letter Test (NLT, Nuttin, 1985) a legismertebb. Megjegyezzük, hogy a nemtudatos folyamatok feltárásában a reakcióidő és az asszociációk együttes vizsgálata nem új keletű, hiszen már Jung (1910) szóasszociációs tesztjében is találkozhatunk ezzel a módszerrel. Az implicit szociális kogníció területén használt indirekt eljárások részletes ismertetését lásd például Gawronski és De Houwer (2014), illetve Krause et al. (2011) összefoglaló tanulmányaiban.

Az indirekt eljárások közül az önbecsülés területén a legmegbízhatóbb és legelterjedtebb módszerek a reakcióidő-tesztek csoportjába tartozó Önbecsülés Implicit Asszociációs Teszt (IAT, Greenwald és Farnham, 2000) és a semleges ingerek értékelésén alapuló eljárások közé tartozó Name-Letter Test (NLT, Nuttin, 1985). Az IAT az attitűdtárgy és bizonyos tulajdonságok közötti asszociációk erősségét méri reakcióidő segítségével. Az attitűdtárgy iránti attitűdöt relatív értelemben ragadja meg, azaz viszonyítja egy másik attitűdtárgy iránti attitűdühöz (például

a feketékkel kapcsolatos attitűdöt a fehérekre vonatkozókhöz hasonlítja). Az önbecsülés esetében a viszonyítási pontot hagyományosan a többiek jelentik, tehát az IAT az énre vonatkozó attitűdöt a másokra irányuló attitűdhez viszonyítja. Az NLT során a kitöltő az ábécé betűit értékeli, majd az implicit önbecsülés méréséhez a válaszadó monogrambetűire adott pontszámokat viszonyítjuk a többi betű átlagpontszámához.

Az empirikus kutatásokban mindkét módszert sikeresen alkalmazták az implicit önbecsülés és más pszichés jelenségek kapcsolatának vizsgálatára (Bernstein et al., 2013; Brauhardt et al., 2014; DeHart et al., 2006; Glashouwer et al., 2013), ugyanakkor az IAT-nek két fontos előnye is van az NLT-vel szemben. Egyrészt az összes indirekt eljárás közül az IAT-nek a legjobbak a pszichometriai mutatói (Bosson et al., 2000; Krause et al., 2011), másrészt az IAT – az NLT-vel szemben – lehetővé teszi az anonim adatfelvételt. Az IAT legfőbb hátránya, hogy az önbecsülést a másokkal kapcsolatos attitűdhez viszonyítva ragadja meg. Ez azonban az eredmények validitását nem veszélyezteti, csak értelmezésüket módosíthatja. A többi mérőeszköznek rosszabbak a pszichometriai mutatói, ezért sokkal ritkábban alkalmazzák őket.

A tanulmány célja

Mivel az implicit és az explicit önértékelés egyértelműen különbözik egymástól és eltérő konstruktumokat jelez előre (Gawronski és Sritharan, 2010; Perugini et al., 2010; Spalding és Hardin, 1999; Zeigler-Hill és Jordan, 2010), fontos, hogy a kérdőívekben hagyományosan vizsgált explicit önértékelés mellett az önbecsülés implicit szintjét is mérni tudjuk. Tanulmányunk célja, hogy bemutassuk az implicit önbecsülés legelterjedtebb mérőesz-

közének magyar nyelvű változatát. Először ismertetjük a magyar nyelvű Önbecsülés Implicit Asszociációs Teszt kidolgozásának lépéseit, majd áttérünk a teszt serdülő és felnőtt mintán történő validálására.

AZ IMPLICIT ASSZOCIÁCIÓS TESZT

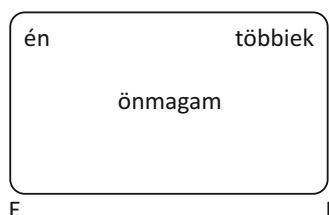
Az Implicit Asszociációs Teszt (Greenwald et al., 1998) egy olyan számítógépes teszt, melyben az implicit attitűdöket automatikus asszociációk erősségének meghatározásán keresztül vizsgáljuk. A kitöltő kategorizációs feladatok sorozatát oldja meg, melyeknek mindegyikében mérjük a reakcióidőt és a hibák számát. Minél gyorsabban és minél kevesebb hibával reagál a kitöltő, annál erősebb automatikus asszociációt feltételezünk. A végső eredmény meghatározott feladatok reakcióidejének és hibázási arányainak összehasonlításából származik. A teszt működését egy konkrét példán keresztül érthetjük meg legkönnyebben.

Az Önbecsülés IAT-ben a vizsgált konstruktum az énre irányuló implicit attitűd. Mivel az IAT mindig viszonylagos értelemben vizsgálja az attitűdöt, az implicit önbecsülést úgy mérjük, hogy az én automatikus értékelését a többiek automatikus értékeléséhez viszonyítjuk. Az automatikus értékelés a jó-rossz dimenzió mentén történik. Az implicit szociális kogníció irodalmában az én és többiek kategóriapárosára céltárgyként (*target concept*), a jó-rossz kategóriapárosra tulajdonságdimenzióként (*attribute dimension*) szokás hivatkozni.

A vizsgálati személynek a képernyő közepén felvillanó szavakról (például kiváló, önmagam, szörnyű stb.) kell eldöntenie, hogy az én, a többiek, a jó és a rossz négy kategóriája közül melyikbe tartozik. A szavakról

előre meghatározzuk, hogy mely kategóriák tagjai, és a kitöltő a döntéshez két billentyűt használ. A vizsgálati személy feladata, hogy minél gyorsabban és minél kevesebb hibával válaszoljon. Minden egyes döntés esetében mérjük a reakcióidőt és azt, hogy a válasz he-

lyes volt-e. Ha a kitöltő hibát követ el, akkor a program egy piros X-szel figyelmezteti erre, majd ezt követően ki kell javítsa tévedését. A kategorizációs feladatok blokkokba szerveződnek, melyek a következőképpen követik egymást:

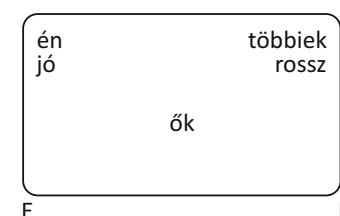
1. blokk

A teljes blokkon keresztül a képernyő bal oldalán az én, jobb oldalán a többiek kategóriacímke van feltüntetve. A képernyő közepén az én vagy a többiek kategóriájába tartozó szavak egyenként villannak fel egymás után (például önmagam, ők, saját stb.). Ha a szó a bal oldali kategóriába (azaz az énbe) tartozik, akkor az E, ha a jobb oldali kategóriába, akkor az I billentyűt kell a kitöltőnek megnyomnia.

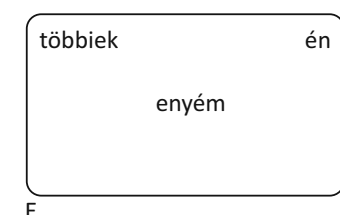
2. blokk

A képernyő bal oldalán a jó, jobb oldalán a rossz szerepel. A képernyő közepén a jó, illetve a rossz kategóriába tartozó szavak villannak fel egymás után. Ha a szó a jó kategóriába tartozik, akkor az E, ha a rossz kategóriába, akkor az I billentyűt kell a válaszadónak lenyomni.

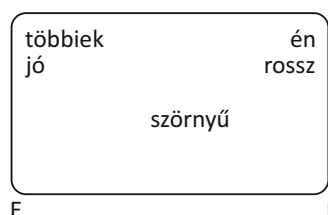
3–4. blokk

A következő két blokkban már nem kettő, hanem négy kategória jelenik meg a képernyő két oldalán: bal oldalon az én és a jó, jobb oldalon a többiek és a rossz. Ha a képernyő közepén felvillanó szó a bal oldali kategóriába tartozik, akkor az E, ha a jobb oldaliba, akkor az I billentyűt kell lenyomni. A közepén megjelenő szavak a négy kategória bármelyikéből származhatnak. A felvillanások sorozatában felváltva jelennek meg a céltárgy (én, illetve többiek) és a tulajdonság dimenzió (jó, illetve rossz) kategóriájába sorolható szavak. A 3. és a 4. blokk mindenben megegyezik egymással, a feladatok csupán az IAT történeti hagyományai miatt szerveződnek két különálló blokkba.

5. blokk

Most ismét csak két kategória jelenik meg a képernyő jobb és bal oldalán, de helyzetük a fentiekhez képest felcserélődik. A feladat a közepén felvillanó szavak csoportba sorolása az E és az I billentyűk segítségével.

6–7. blokk

A két utolsó blokkban ismét négy kategória jelenik meg, de a 3–4. blokkhoz képest két kategória (én és többiek) helyet cserélt. Így most már a többiek a jó, az én a rossz kategóriacímkevel áll párban. A feladat az eddigiekkel megegyezik.

A végső eredmény kiszámításakor csak azokat a blokkokat vesszük figyelembe, melyekben mind a négy kategória szerepelt valamelyik oldalon (3–4. és 6–7. blokk). Ezeket „kritikus” blokkoknak nevezzük.

A többi blokk, melyekben csak egy-egy kategória jelenik meg a képernyő két oldalán, a kitöltő gyakorlását szolgálja, ezért „gyakorló” blokkoknak hívjuk őket. Az 1–2. blokkban a kitöltő a két-két kategória elhelyezkedését külön-külön gyakorolja, az 5. blokkban pedig azt tanulja meg, hogy az én és a többiek kategória helyet cserélt.

Az implicit asszociációk erősségének mérése azon az elven alapszik, hogy ha a négy-kategóriás blokkokban a képernyő azonos oldalán párban levő kategóriák erősebben kapcsolódnak egymáshoz a vizsgálati személy számára, mint az ellentétes párosításban, akkor gyorsabban és kevesebb hibával tudja eldönteni a képernyő közepén megjelenő szóról, hogy a négy kategória közül melyikbe tartozik. Tehát minél szorosabb az én + jó asszociáció az én + rossz asszociációhoz *viszonyítva*, annál rövidebb lesz a reakcióidő és kevesebb lesz a hiba az [én + jó / többiek + rossz] blokkokban az [én + rossz / többiek + jó] blokkokhoz képest.

Fontos kiemelni, hogy a kitöltés *abszolút* sebessége és az *abszolút* hibázási arány nem játszik szerepet az eredményben, hiszen a pontérték *relatív* reakcióidőn és hibázási arányon alapszik.

A MAGYAR NYELVŰ ÖNBECSÜLÉS IMPLICIT ASSZOCIÁCIÓS TESZT KIDOLGOZÁSÁNAK LÉPÉSEI

Az eredeti angol Önbecsülés IAT-t Greenwald és Farnham (2000) dolgozta ki. Az első teszt kifejlesztése óta eltelt több mint tíz évben a mérőeszköz számos újításon ment keresztül. A magyar nyelvű Önbecsülés IAT kifejlesztése során az eredeti teszten kívül a későbbi újításokat is figyelembe vettük. A mérőeszköz kidolgozása három lépésben történt:

- (a) Az ingeranyag kidolgozása: kategóriacímkek és ingerszavak meghatározása.
- (b) A design kidolgozása: a blokkok száma és sorrendje, valamint a kategorizációs feladatok száma.
- (c) Eredmény kiszámítása: a használt algoritmus és az adattisztítás.

Ingeranyag

Kategóriák

Az IAT ingeranyagának kidolgozásakor az első lépés a céltárgy és a tulajdonságdimenzió két-két kategóriacímkejének meghatározása volt.

Mivel önbecsülést mérünk, ezért a céltárgy egyik kategóriája az én. A másik kategória azonban problémás, hiszen az „én”-nek nincs egyértelmű ellentétpárja, amihez viszonyíthatnánk. Önbecsülés esetében az IAT-k többsége valamely, az emberek összességére vonatkozó gyűjtőfogalmat használja másik

céltárgyként, de felmerülhet az is, hogy egy semleges attitűdtárgyat válasszunk (például elektromosság, Palfai és Ostafin, 2003). Jelen IAT-ben az általános tendenciát követve az emberek összességét leíró gyűjtőfogalom mellett döntöttünk, és kategóriacímkének a „többiek”-et választottuk.

A tulajdonságdimenzió két kategóriacímkéjének meghatározásakor azt kellett szem előtt tartanunk, hogy tesztünkkel globális önértékelést mérünk. Így ki kellett zárunk azokat a szavakat, amelyek az önbecsülésnek csak egy vetületét fedik le (például szociális vagy kompetenciaalapú önbecsülés), és olyan kategóriacímkéket kellett keresnünk, amelyek *összességében* írják le az énré irányuló attitűdöt. Végül a jó és a rossz kategóriacímkékre esett a választásunk.

Ingerszavak

A négy kategóriacímke meghatározása után a következő lépés az egyes kategóriákhoz tartozó ingerszavak kiválasztása volt. Ebben a fázisban számos szempontot egyszerre kellett figyelembe vennünk:

(a) Ingerszavak száma: Legalább három ingerszót kell rendelni minden kategóriához. Az ingerszavak száma három felett nem befolyásolja az IAT eredményét, így inkább kevesebb, de az alábbi kritériumok mindegyikének megfelelő szót érdemes választanunk (Greenwald et al., 1998; Nosek et al., 2005).

(b) A kategória pontos reprezentációja: Az ingerszavaknak pontosan kell reprezentálniuk a kategóriát. Nem elfogadható, ha a szavak összessége csak a kategória egy részét fedi le, vagy ha a vizsgálni kívánt kategóriánál tágabb fogalmat mér. Például az ügyes, okos, szép ingerszavak csak a képességeket és a külsőt írják le, de nem foglalják magukban a szociális önértékelést (Lane et al., 2007; Nosek et al., 2005).

(c) Egyértelmű ingerszavak: Lényeges, hogy a szavak egyértelműen kapcsolódjanak ahhoz a kategóriához, amit reprezentálnak, és ne legyen olyan másodlagos jelentésük, amely lassíthatja a kategorizációt. Például a többiek kategóriához nem rendelhettük a „mások”-at ingerszóként, mert a szónak létezik egy olyan jelentése is, hogy „másmilyenek”. Ez elindíthatott volna a kitöltőben egy olyan asszociációs láncolatot, hogy „én ilyen vagyok, de a többiek mások (azaz másmilyenek)” (Lane et al., 2007).

(d) A fosztóképzővel képzett szavak kerülése: A fosztóképzővel képzett szavak (például sikertelen) esetében először az eredeti jelentés kerül feldolgozásra, és csak utána a képzett szó. Ezeket a szavakat azért érdemes kerülni, mert a fenti folyamat a reakcióidő meghosszabbodását eredményezi (Lane et al., 2007).

(e) Jelentés alapján történő kategorizáció biztosítása: Fontos, hogy a szavakat ne lehessen a jelentésükön kívül más szempontok alapján csoportosítani. Például ha az egyik kategóriába tartozó szavak ugyanazzal a betűvel kezdődnek vagy lényegesen hosszabbak, mint egy másik kategória ingerszavai, akkor elképzelhető, hogy a kitöltő ezen formai szempontok és nem a jelentés alapján fog kategorizálni (Lane et al., 2007; Nosek et al., 2007).

(f) Kézenfekvő lenne a feltételezés, hogy fontos szempont a szavak ismerőssége, azaz a mindennapi nyelvben való előfordulási gyakoriság. Az empirikus vizsgálatok egybehangzó eredményei alapján (Dasgupta et al., 2003; Ottaway et al., 2001; Rudman et al., 1999) azonban ennek nincs jelentősége, így erre mi sem voltunk tekintettel.

A fenti szempontok összességét figyelembe véve a következő ingerszavakat választottuk: ÉN: én, énbennem, önmagam,

saját; TÖBBIEK: ők, őbennük, többiek, másoké; JÓ: jó, kiváló, remek, csodás; ROSSZ: rossz, borzasztó, iszonyú, szörnyű.

Design

A blokkok száma

A klasszikus IAT-ben hét blokkban követik egymást a feladatok. Ugyanakkor ettől el is lehet térni, például úgy, hogy összevonjuk az azonos feladatokat tartalmazó blokkokat egyetlen blokkba (3–4., illetve 6–7. blokkból egy-egy blokk képzése). Önbecsülés IAT-nkben a klasszikus IAT-designnt követtük és hét blokkba osztottuk a kategorizációs feladatokat.

A blokkok sorrendje

A blokkok sorrendje azért lényeges, mert az IAT végső eredményét a tanulási hatás miatt befolyásolja, hogy a kitöltő milyen párosításban találkozik először a négy kategóriával. Az első párosítást a kitöltő könnyen megtanulja (3–4. blokk), a fordított párosítás esetében (6–7. blokk) azonban meg kell változtatnia a már megtanult sémát, és ez hosszabb reakcióidőt és több hibát eredményez. Ha a teszt az [én + jó / többiek + rossz] párosítással kezdődik, akkor valamivel magasabb implicit önértékelést mérünk, mint ha a kitöltő először az [én + rossz / többiek + jó] kombinációval találkozik. Az IAT irodalmában ezt sorrendi hatásnak nevezik. Jelen tanulmányban az [én + jó / többiek + rossz] párosítással kezdődő sorrendre „A” blokk sorrendként, az [én + rossz / többiek + jó] párosítással kezdődőre „B” blokk sorrendként hivatkozunk.

A kutatások egy részében a kitöltők fele (például a páratlan sorszámú résztvevők) az egyik, másik fele (például a páros sorszámú résztvevők) a másik párosítással kezd. Más kutatásokban az összes kitöltő ugyanolyan

sorrendben kapja a feladatokat. Mindkét megoldás mellett szólnak érvek, és a döntést az alapján hozzuk, hogy mire használjuk az IAT-t. Ha az a cél, hogy az implicit önbecsülés abszolút szintjét meghatározzuk, akkor célszerű, ha a kitöltők egyik fele az egyik, másik fele a másik párosítással kezd. Ha azonban az a szándékunk, hogy az implicit önértékelés és egy másik konstruktum közötti kapcsolatot vizsgáljuk, akkor a feladatok sorrendjéből származó variancia kiküszöbölése érdekében jobb, ha minden résztvevő ugyanolyan sorrendben tölti ki az IAT-t. Vizsgálatainkban a céltól függően választottunk a két megoldás közül.

Kategorizációs feladatok az egyes blokkokon belül

Az egyes feladatok felépítésével és ismétlődésével kapcsolatban több kérdés is felmerül:

- A feladatok száma az egyes blokkokban: A klasszikus IAT-ben a gyakorló blokkokban (1., 2., 5. blokk) és a négy kritikus blokkból kettőben (3., 6. blokk) húsz, míg két másik kritikus blokkban (4., 7. blokk) negyven kategorizációs feladat szerepel. IAT-nkben mi is ezt a szerkezetet követtük, de a feladatok számát az 5. blokkban húszról negyvenre emeltük. A kitöltőnek így több lehetősége van gyakorolni az én és a többiek kategóriacímkek felcserélt helyzetét, ami Nosek és munkatársai (2005) szerint csökkenti a sorrendi hatást.

- Az ingerszavak követési sorrendje: A kritikus blokkokban a céltárgy és a tulajdonságdimenzió ingerszavai egyenként váltják egymást. Ez Klauer és Mierke (2005) szerint fontos a teszt megbízható működése szempontjából. A könnyebb megkülönböztethetőség érdekében a klasszikus IAT-designnt követeve fehér betűkkel tüntettük fel a céltárgy

ingerszavait és zölddel a tulajdonságdimenzió ingerszavait.

– Az ingerszavak követési ideje: Az ingerszavak követési idejének a 150 ms – 750 ms intervallumon belül nincs hatása az IAT eredményére (Greenwald et al., 1998). Önbecsülés IAT-nkben 250 ms telik el egy kategorizációs feladat helyes megoldása és a következő ingerszó megjelenése között.

– Visszajelzés a hibákról: Hibás válasz esetén a program piros X-szel jelez a kitöltő számára, aki a következő feladat előtt ki kell javítsa a hibát a másik billentyű lenyomásával. Reakcióidőnek az ingerszó megjelenésétől a helyes válaszig eltelt időt regisztráljuk. Mivel ez a reakcióidő valószínűleg lényegesen hosszabb, mint ha a kitöltő már az első próbálkozásnál helyes választ adott volna, a hibát máshogy nem „büntetjük”. Az IAT irodalmában ezt nevezik a hiba beépített büntetésének (*built-in error penalty*).

Az Önbecsülés IAT felépítését az 1. táblázat szemlélteti.

A végső pontérték kiszámítása és az adatok tisztítása

A végső pontérték kiszámításánál csak a kritikus blokkokban (3–4., illetve 6–7. blokk)

nyújtott teljesítményt vesszük figyelembe. Az IAT irodalmában D-értéknek hívott végső pontértéket úgy kapjuk, hogy meghatározott algoritmus alapján az [én + jó / többiek + rossz] párosítás feladatainak reakcióidőit az [én + rossz / többiek + jó] párosítás feladatainak reakcióidejéhez hasonlítjuk. A hibás válaszokat a fent említett beépített büntetés alkalmazásával vesszük figyelembe, azaz hibás válasz esetén a reakcióidő az ingerszó megjelenésétől a helyes válaszig eltelt idő lesz. Vizsgálatunkban az IAT javított pontozási algoritmusát (Greenwald et al., 2003) használtuk a D-érték kiszámításához. Az algoritmusba beépített adattisztításon kívül a gondatlan kitöltés gyanúja miatt (Nosek et al., 2009) módszereit követve kizártuk azokat a személyeket, akik

- a kritikus blokkokban összességében a feladatok több mint 10%-ában 300 ms-nál gyorsabban adtak választ; vagy
- a kritikus blokkokban összességében 30%-nál többet hibáztak; vagy
- a kritikus blokkok bármelyikében 40%-nál többet hibáztak.

1. táblázat. A magyar nyelvű Önbecsülés IAT felépítése

Blokkszáma	Gyakorló vagy kritikus	Kategorizációs feladatok száma	„A” blokk sorrend		„B” blokk sorrend	
			„E” billentyűhöz rendelt kategória	„I” billentyűhöz rendelt kategória	„E” billentyűhöz rendelt kategória	„I” billentyűhöz rendelt kategória
1	gyakorló	20	én	többiek	többiek	én
2	gyakorló	20	jó	rossz	jó	rossz
3	kritikus	20	én + jó	többiek + rossz	többiek + jó	én + rossz
4	kritikus	40	én + jó	többiek + rossz	többiek + jó	én + rossz
5	gyakorló	40	többiek	én	én	többiek
6	kritikus	20	többiek + jó	én + rossz	én + jó	többiek + rossz
7	kritikus	40	többiek + jó	én + rossz	én + jó	többiek + rossz

A MAGYAR NYELVŰ ÖNBECSÜLÉS IAT VALIDÁLÁSA SERDÜLŐ MINTÁN

Az egészséges serdülők mintáján történő validálás célja (1) a belső konzisztencia, (2) a teszt-reteszt korreláció, (3) az explicit önértékeléssel való kapcsolat és (4) az öncsalással, illetve a jó benyomáskeltéssel való együttjárás vizsgálata volt.

Módszer

A serdülővizsgálat több almintából állt. Az egyes almintákon különböző mérőeszközöket vettünk fel és eltérő eljárásokat alkalmaztunk. A *Módszer* fejezet végén található 2. táblázat összefoglalja az egyes alminták jellemzőit és az alkalmazott mérőeszközöket.

Minta

A serdülő minta nyolc budapesti és Pest megyei középiskola tizenhét osztályából állt. A végső mintába összesen 401 fő került (44,1% fiú, életkori átlag 16,3 év 1,10 év szórással), közülük 21 fő esetében bizonyult érvénytelennek az IAT-pontszám az adattisztítás során. A teljes minta három almintából épült fel: S1 almintá: 101 fő (40,4% fiú) két iskola öt osztályában. 15–18 éves serdülők, életkori átlag 16,8 év 0,93 év szórással. S2 almintá: 216 fő (46,0% fiú) öt iskola kilenc osztályában. 15–19 éves serdülők, életkori átlag 16,6 év 0,93 év szórással. S3 almintá: 84 fő (44,0% fiú) egy középiskola három osztályában. 14–16 éves serdülők, életkori átlag 14,9 év 0,47 év szórással.

Mérőeszközök

Vizsgálatainkban implicit önbecsülést, explicit önbecsülést és a kitöltést befolyásoló tényezőket mértünk:

– *Rosenberg Önértékelés Skála* (Kököneyei, 2003; Rosenberg, 1965; Urbán és mtsai,

2013): A globális önértékelést mérő Rosenberg Önértékelés Skálában a válaszadók öt egyenes és öt fordított tételre válaszolnak egy négyfokozatú Likert-skálán. A magasabb összpontszám magasabb globális önértékelést jelent. A skála reliabilitása a serdülő mintán megfelelő (Cronbach-alfa = 0,784).

– *Állapot Önértékelés Skála* (Heatherton és Polivy, 1991): A pillanatnyi önértékelést feltáró Állapot Önértékelés Skálán a válaszadók hét egyenes és tizenhárom fordított tételre válaszolnak egy ötfokozatú Likert-skálán. A magasabb pontszám magasabb állapot önértékelést jelez. A serdülő mintán a skála megbízhatósága magas (Cronbach-alfa = 0,871).

– *Kéttételes Explicit Önértékelés Kérdőív*: Az explicit önbecsülés vizsgálatára az indirekt mérőeszközök internetes demonstrációs oldalán, a Project Implicit Mental Health honlapon (implicitmentalhealth.org) egy kéttételes kérdőívet használnak. A mérőeszköz célja, hogy úgy mérje az önértékelést, ahogyan az IAT: az eszköz nem az abszolút, hanem a másokhoz viszonyított önbecsülést ragadja meg. A magyar Kéttételes Explicit Önértékelés Kérdőív az eredeti angol verzió fordítása. A kitöltő összesen két kérdésre válaszol: 1. Mennyire tartod magad jónak vagy rossznak? Illetve 2. Mennyire tartasz másokat jónak vagy rossznak? A kilencfokú Likert-skálán az 1 a „maradéktalanul rossz”-at, a 9 a „maradéktalanul jó”-t jelenti. A másokhoz viszonyított explicit önértékelés kiszámításához az 1. kérdésre adott pontszámból kivonjuk a 2. kérdésre adott pontszámot.

– *Balanced Inventory of Desirable Responding* (BIDR, Paulhus, 1991; Steenkamp et al., 2010): A Balanced Inventory of Desirable Responding (Paulhus, 1991) két skálával ragadja meg a kérdőíves válaszadást torzító tényezőket: Az Öncsalás skála az introspekció

2. táblázat. A serdülő minta almintái: mintaelemszám, demográfiai jellemzők és az adatfelvételben használt mérőeszközök

Alminták	N	Életkor: átlag (szórás)	Fiúk aránya (%)	IAT ¹	Teszt- reteszt	Rosenberg Önértékelés Skála	Kéttételes Explicit Önértékelés Kérdőív	Állapot Önértékelés Skála	BIDR
S1	101	16,8 (0,93)	40,4	+	+	+	+		
S2	216	16,6 (0,93)	46,0	+		+	+		+
S3	84	14,9 (0,47)	44,0	+		+		+	+
Összesen	401	16,3 (1,10)	44,1	380	97	395	311	84	300

hiányát számszerűsíti (például „mindig tudom, miért szeretem a dolgokat”), míg a Jó benyomáskeltés skála akkor ad magas értéket, ha a válaszadó szándékosan fest magáról a valóságosnál pozitívabb képet (például „néha hazudok, ha kell”). Vizsgálatunkban az eredetileg negyventételes kérdőív rövidített változatát használjuk (Steenkamp et al., 2010), mely tíz-tíz tétellel méri a két alskálát. A tíz tételből mindkét alskála esetében öt tétel fordított, a válaszadók ötfokú Likert-skálán jelzik, hogy mennyire értenek egyet az állításokkal. Magasabb pontszám nagyobb mértékű öncsalást, illetve jó benyomáskeltést jelent.

A kérdőív magyar verziójában a két skála reliabilitása felnőtt mintán megfelelő (Öncsalás esetében Cronbach-alfa = 0,680, Jó benyomáskeltés esetében Cronbach-alfa = 0,72), és a két skála közötti korreláció $r = 0,35$ (Steenkamp et al., 2010). Jelen serdülő mintán az Öncsalás skála megbízhatósága megfelelő (Cronbach-alfa = 0,742), a Jó benyomáskeltés skála megbízhatósága elfogadható (Cronbach-alfa = 0,665).

Eljárás

Az adatokat nyolc budapesti és Pest megyei középiskola tizenhét osztályában, iskolai órák keretében vettük fel.

Az S1 és az S3 almintákban a válaszadók fele A, másik fele B blokkrendben töltötte ki az IAT-t, míg az S2 almintában csak a B blokkrendet használtuk. A válaszadókat a vizsgálati anyag kitöltése előtt nem informáltuk arról, hogy a reakcióidő-teszt mit mér. Az IAT és a kérdőívek sorrendje a kutatás eredményét a vizsgálatok többsége szerint nem befolyásolja (Hofmann et al., 2005; Nosek et al., 2005), így ennek részletezésére jelen tanulmányban nem térünk ki. Az S1 almintán végzett teszt-reteszt vizsgálatban az első és a második adatfelvétel között 53 fő esetében egy hét, 44 fő esetében két hét telt el. Az S1 és S2 almintákban a diákok az IAT-t és a kérdőíveket az Inquisit3 program desktop változatán, az S3 almintában az Inquisit4 program webes változatán töltötték ki.²

Az adatfelvétel önkéntes és anonim volt, a serdülők a kitöltést bármikor abbahagyhatták. Az anonimitást egyedi sorszámok kiosztásával biztosítottuk. A teszt-reteszt felvétel-

¹ 21 fő esetében az IAT pontszámát az adattisztítás során érvénytelennek minősítettük.

² Az Inquisit program webes változata úgy működik, hogy ideiglenesen feltelepíti a programot a kitöltő számítógépére. A reakcióidőt nem az interneten keresztül mérjük, így az internet sebessége nem befolyásolja az eredményeket.

nél az első és a második felvétel adatainak összehasonlítása érdekében a diákok elmentették az első felvételnél kapott egyedi sorszámaikat, illetve a saját maguk által választott jeligéjüket a mobiltelefonjukba, majd a második felvételnél a telefonból visszakeresték a sorszámaikat és a jeligéjüket, és ezeket beírták a vizsgálati anyag megfelelő kérdéseibe.

A vizsgálatot a PPK Kutatásetikai Bizottsága engedélyezte, az adatfelvételhez az iskolaigazgatók, a szülők és a diákok is beleegyezésüket adták.

A statisztikai eljárás³

Az IAT belső konzisztenciáját a szakirodalomban legelterjedtebb módszert követve split-half reliabilitással vizsgáltuk (Krause et al., 2011; Schmukle és Egloff, 2006). A 3–4., illetve 6–7. kritikus blokkok 60-60 próbáját véletlenszerűen félbeosztottuk. Így összesen négy darab 30 próbát tartalmazó félblokkot kaptunk, melyek közül kettő a 3–4. blokk próbáinak egy-egy felét (blokk34_1 és blokk34_2), másik kettő pedig a 6–7. blokk próbáinak egy-egy felét tartalmazza (blokk67_1 és blokk67_2). Ezek után két D-értéket számítottunk úgy, hogy a D1-értéknél a blokk34_1 és a blokk67_1 próbáit, a D2-értéknél a blokk34_2 próbáit és a blokk67_2 próbáit használtuk a számításhoz. Végül D1 és D2 együttjárásának meghatározására Spearman–Brown korrigált korrelációt számoltunk.

A statisztikai próbák elvégzése előtt a változók eloszlását a csúcsosság, a ferdeség, Q-Q plot és hisztogram vizsgálatával ellenőriztük. A leíró statisztikák közzélése után a vál-

tozókat standardizáltuk. Az adatokat SPSS21-ben elemeztük.

Eredmények

Az IAT megbízhatósága: belső

konzisztencia és teszt-reteszt reliabilitás

Az IAT Spearman–Brown-féle korrigált korrelációval számított split-half reliabilitása a serdülő mintán 0,688.

A teszt-reteszt reliabilitás esetében többféle számítást végeztünk: vizsgáltuk az egyhetes és a kéthetes reliabilitást, illetve az A és B blokkosrenddel felvett IAT-k megbízhatóságát. A 101 fős S1 almintából 97-en vettek részt mindkét felvételnél, közülük öt fő esetében az adattisztítás során érvénytelennek minősítettük az IAT-pontszámot. Végül az IAT teszt-reteszt reliabilitását 92 főn vizsgáltuk. Az eredményeket a 3. táblázat foglalja össze:

3. táblázat. Az IAT teszt-reteszt reliabilitása a serdülővizsgálatban

	N	Pearson r
Egyhetes	49	0,522**
Kéthetes	43	0,383*
A blokkosrend	46	0,316*
B blokkosrend	46	0,584**
Teljes minta	92	0,458**

A mérőeszközök leíró statisztikája és korrelációi

Az IAT a semlegesnél pozitívabb önértékelést jelez mind fiúknál, mind lányoknál. A teszten a fiúk átlagosan 0,548, a lányok 0,524 pontot értek el. A teljes mintára 0,534

³ Az IAT végső pontértékének kiszámítását és az adattisztítás leírását lásd *A végső pontérték kiszámítása és az adatok tisztítása* című fejezetben.

a D-érték átlaga, 0,314-es szórással. Míg az implicit önértékelésben nincs szignifikáns különbség a két nem között, addig a fiúk explicit önértékelése mindhárom kérdőívvel mérve szignifikánsan magasabb a lányokénál. Az Öncsalás skálán a fiúk, a Jó benyomáskeltés skálán a lányok értek el magasabb pontszámot. A mérőeszközök leíró statisztikáit a 4. táblázat foglalja össze.

A további számításokban minden mérőeszközön elért pontszámot a teljes mintára standardizáltunk.

Az IAT és az explicit önértékelés kérdőívek közötti korreláció nem szignifikáns. Az explicit kérdőívek és az öncsalás között szignifikáns pozitív korreláció mutatható ki, az IAT azonban nem korrelál az öncsalással (5. táblázat).

Implicit és explicit önértékelés kapcsolata
Mivel az IAT mérési hibája meglehetősen nagy, ezért az implicit és explicit önbecsülés kapcsolatát a korreláción kívül máshogyan is megvizsgáltuk. A kérdőíveken elért standardizált pontszámok alapján három csoportra osztottuk a mintát, majd összehasonlítottuk ezeknek a csoportoknak az implicit önbecsülését. Az eredményeket az 6. táblázat szemlélteti.

Az implicit és explicit önértékelés kapcsolata az öncsalással és a jó benyomáskeltéssel

Az Öncsalás és a Jó benyomáskeltés skálákon elért pontszámokból a fentiekhez hasonlóan három csoportot képeztünk, majd összehasonlítottuk ezen csoportok önértékelését.

4. táblázat. A mérőeszközök leíró statisztikái a serdülővizsgálatban a teljes mintára és nemi bontásban

	Teljes minta átlag (SD)		Fiúk átlag (SD)		Lányok átlag (SD)		t / U
IAT	0,534	(0,314)	0,548	(0,326)	0,524	(0,304)	0,715
Rosenberg Önértékelés Skála	28,000	(5,110)	29,5	(5,070)	26,8	(4,820)	5,490**
Állapot Önértékelés Skála	72,100	(11,590)	75,9	(10,250)	69,1	(11,820)	2,747**
Kéttételes Explicit Önértékelés Kérdőív	0,300	(1,82)	0,8	(1,860)	0,00	(1,720)	9575,500**
BIDR Öncsalás	31,300	(5,130)	32,3	(4,790)	30,4	(5,160)	3,301**
BIDR Jó benyomáskeltés	31,400	(5,430)	30,7	(5,100)	32,0	(5,540)	9247,500*

(*: $p < 0,05$; **: $p < 0,01$)

5. táblázat. A mérőeszközök közötti korreláció a serdülővizsgálatban

	2.	3.	4.	5.	6.
1. IAT	-0,017	0,062	0,045	-0,080	0,046
2. Rosenberg Önértékelés Skála		0,784**	0,302**	0,478**	0,077
3. Állapot Önértékelés Skála			NA	0,665**	0,211
4. Kéttételes Explicit Önértékelés Kérdőív				0,145*	0,008
5. Öncsalás					0,248**
6. Jó benyomáskeltés					-

(Pearson-korrelációk a standardizált pontszámok között (*: $p < 0,05$; **: $p < 0,01$))

6. táblázat. Az IAT pontszámai alacsony, átlagos és magas explicit önbecsüléssel rendelkezők körében a serdülővizsgálatban.

		IAT (zscore)	F-érték
Rosenberg Önértékelés Skála	alacsony	0,152	
	közepes	0,034	2,349
	magas	-0,234	
Állapot Önértékelés Skála	alacsony	0,155	
	közepes	0,228	0,278 (Welch)
	magas	0,315	
Kéttételes Explicit Önértékelés Kérdőív	alacsony	-0,172	
	közepes	-0,075	0,845
	magas	0,076	

Az explicit önbecsülés csoportjai:

alacsony: zscore < -1, átlagos: -1 < zscore < +1, magas: +1 < zscore, *: p < 0,05; **: p < 0,01

7. táblázat. Az önértékelés-pontszámok összefüggései az öncsalással és a jó benyomáskeltéssel a serdülővizsgálatban.

		IAT		Rosenberg Önértékelés		Állapot Önértékelés		Kéttételes Explicit Önértékelés	
		Zscore	F	Zscore	Welch	Zscore	F	Zscore	F
Öncsalás	alacsony	0,175		-0,568		-0,841		-0,226	
	közepes	-0,090	2,580	0,094	18,754**	-0,005	17,682**	0,043	1,098
	magas	-0,259		0,677		0,909		0,066	
Jó benyomáskeltés	alacsony	-0,040		0,114		-0,118		0,036	
	közepes	-0,128	1,961	-0,031	4,136*	-0,158	3,509*	-0,010	0,032
	magas	0,187		0,474		0,519		0,026	

Az öncsalás és a jó benyomáskeltés csoportjai:

alacsony: zscore < -1, átlagos: -1 < zscore < +1, magas: +1 < zscore, *: p < 0,05; **: p < 0,01

A két standard explicit kérdőív esetében (Rosenberg Önértékelés Skála és Állapot Önértékelés Skála) a magasabb öncsalással, illetve benyomáskeltéssel jellemezhetőek szignifikánsan magasabb önértékelés-pontszámot

érttek el. A Kéttételes Explicit Kérdőív pontszámait nem mutatnak szignifikáns összefüggést az öncsalással és a jó benyomáskeltéssel. Az eredményeket a 7. táblázat foglalja össze.

A serdülőkkel végzett vizsgálat eredményeinek összefoglalása⁴

A serdülő mintán az Önbecsülés IAT megbízhatósága megfelelőnek bizonyult. Más vizsgálatokhoz hasonlóan a belső konzisztencia kedvezően alakult, míg a teszt-reteszt vizsgálat közepesen erős időbeli stabilitást mutatott (Krause et al., 2011; Nosek et al., 2007; Rudolph et al., 2008). A teszt-reteszt korreláció az egyhetes különbséggel felvett tesztek esetében magasabb volt, mint a két-hetesi eltéréssel kitöltött tesztekénél, illetve kedvezőbben alakult a B blokkrendnél, mint az A blokkrendnél. A teljes mintára kapott 0,45-ös teszt-reteszt korreláció interpretálásánál érdemes azt is figyelembe venni, hogy a felvétel serdülőkkel készült, akiknek önbecsülése a felnőtteknél labilisabb (Trzeniewski et al., 2003).

Az implicit önértékelés mindkét nem esetében pozitív volt, nemi különbséget nem találtunk. Az implicit és az explicit önértékelés egymástól függetlennek bizonyult, ami összhangban van más vizsgálatok eredményeivel, melyek szerint a két konstrukció nem vagy csak gyengén korrelál egymással (Bar-Anan és Nosek, 2012; Krause et al., 2011; Krizan és Suls, 2008). A két standard önértékelés kérdőív (Rosenberg Önértékelés Skála és Állapot Önértékelés Skála) mind az Öncsalással, mind a Jó benyomáskeltéssel pozitívan korrelált, az IAT azonban egyik skálával sem mutatott szignifikáns együttjárást.

A serdülővizsgálat fontos korlátja, hogy az Állapot Önértékelés Skálát és a BIDR-kérdőívet magyar mintán még nem validálták. A magyar nyelvű Állapot Önértékelés Skála pszichometriai mutatóinak vizsgálá-

tára jelen kutatásban kerül sor. A BIDR-kérdőívnek két rövidített változata ismert (Musch et al., 2002; Steenkamp et al., 2010), melyek az eredeti negyven tételből más-más itemeket tartalmaznak. Vizsgálatunkban Steenkamp és munkatársai (2010) változatát választottuk, mert ezt a verziót már használták magyar nyelven (Steenkamp et al., 2010), míg Musch és munkatársai (2002) verzióját szinte kizárólag német nyelven alkalmazták. Ugyanakkor elképzelhető, hogy a Musch és munkatársai (2002) által kidolgozott változat reliabilitása magasabb lett volna.

A MAGYAR NYELVŰ ÖNBECSÜLÉS IAT VALIDÁLÁSA FELNÖTT MINTÁN

A felnőtt mintán történő validálás célja (1) a belső konzisztencia, (2) az explicit önértékeléssel való együttjárás és (3) az öncsalással, illetve a jó benyomáskeltéssel való kapcsolat vizsgálata volt.

Módszer

Minta és eljárás

A vizsgálat interneten keresztül történt, a válaszadókat a *Mindennapi Pszichológia* folyóirat olvasói közül toboroztuk. A folyóirat 2014. februári számában megjelent *Nemtudatos önértékelés* című cikk (Józan, 2014) felhívta a figyelmet arra, hogy a *Mindennapi Pszichológia* honlapjáról elérhető egy olyan teszt, amely a nemtudatos önértékelést méri. Így a serdülőkkel végzett vizsgálatról eltérően a felnőtt kitöltők tudták, hogy a reakcióidő-teszt mit mér. A válaszadók az IAT-t és a kérdőíveket az Inquisit4 webes változatán töltötték ki. A mintába végül 240 fő került

⁴ Jelen alfejezet csak az eredmények rövid összefoglalását tartalmazza. Az összefüggések megvitatása a *Megvitatás* fejezetben található.

(14,5% férfi), akik közül öt fő esetében bizonyult érvénytelennek az IAT-pontszám az adattisztítás során.

Mérőeszközök

A vizsgálatban Önbecsülés IAT-t, Rosenberg Önértékelés Skálát, Állapot Önértékelés Skálát, Kéttételes Explicit Önértékelés Kérdőívet és a Balanced Inventory of Desirable Responding húsztételes rövidített változatát vettük fel. A mérőeszközök bemutatását lásd *A magyar nyelvű Önbecsülés IAT validálása serdülő mintán* című fejezetben. A kérdőívek reliabilitása a felnőtt mintán is megfelelő volt, bár a BIDR Jó benyomáskeltés skálájának belső konzisztenciája az elvártnál valamivel alacsonyabb (Cronbach-alfák: Rosenberg Önértékelés Skála: 0,890, Állapot Önértékelés Skála: 0,913, BIDR Öncsalás: 0,667, BIDR Jó benyomáskeltés: 0,591).

Statistikai eljárás

A statisztikai eljárás megegyezik a serdülővizsgálatban leírtakkal.

Eredmények

Az IAT belső konzisztenciája

Az IAT Spearman–Brown-féle korrigált korrelációval számított split-half reliabilitása 0,800.

A mérőeszközök leíró statisztikája és korrelációi

Az IAT a semlegesnél pozitívabb önbecsülést jelez. A teljes mintán a D-érték átlaga 0,645 0,315-ös szórással. Az implicit önértékelés tekintetében az egyes demográfiai csoportok között nem mutatható ki szignifikáns különbség (8. táblázat).

A további számításokban minden pontszámot standardizáltunk.

8. táblázat. A mérőeszközök leíró statisztikája a felnőttvizsgálatban a teljes mintán és demográfiai csoportok szerinti bontásban

	Teljes (N = 240) átlag (SD)	Férfi (N = 34) átlag (SD)	Nő (N = 206) átlag (SD)	t/U	=<30 év (N = 130) átlag (SD)	30 év < (N = 110) átlag (SD)	t/U	Érettségi (N = 69) átlag (SD)	Diploma (N = 171) átlag (SD)	t/U
IAT		0,657	0,643	3318,000	0,614	0,682	5950,000	0,652	0,642	5503,000
	(0,315)	(0,374)	(0,305)		(0,308)	(0,322)		(0,311)	(0,318)	
Rosenberg	27,8	27,9	27,8	0,054	27,1	28,7*	-2,469	26,9	28,1	-1,673
Önértékelés	(5,19)	(5,18)	(5,21)		(4,95)	(5,36)		(5,61)	(4,99)	
Állapot	70,2	70,9	70,1	3501,500	68,1	72,7*	5721,000	68,3	71,0	5296,000
Önértékelés	(13,76)	(13,42)	(13,84)		(13,64)	(13,55)		(15,51)	(12,97)	
Kéttételes expl.	0,7	1,2*	0,6	2852,500	0,7	0,7	7148,500	0,5	0,8	5405,000
Önértékelés	(1,42)	(1,56)	(1,37)		(1,45)	(1,38)		(1,6)	(1,33)	
BIDR Öncsalás	30,6	30,6	30,6	0,081	30,2	31	-1,364	30,5	30,6	-0,209
	(4,93)	(4,25)	(5,04)		(5,2)	(4,58)		(5,38)	(4,75)	
BIDR Jó benyomásk.	30,2	30,1	30,2	-0,092	30,0	30,4	-0,438	30,6	30	0,784
	(5,06)	(4,85)	(5,1)		(5,15)	(4,96)		(4,89)	(5,13)	

(Pearson-korrelációk a standardizált pontszámok között, *: $p < 0,05$; **: $p < 0,01$)

9. táblázat. A mérőeszközök közötti korreláció a felnőttvizsgálatban

	2	3	4	5	6
1. IAT	0,119	0,144*	0,038	0,075	-0,097
2. Rosenberg Önértékelés Skála		0,807**	0,145*	0,525**	-0,040
3. Állapot Önértékelés Skála			0,144*	0,547**	0,032
4. Kéttételes Explicit Önértékelés Kérdőív				0,007	-0,097
5. Öncsalás					0,309**
6. Jó benyomáskeltés					-

(Pearson-korrelációk a standardizált pontszámok között, *: $p < 0,05$; **: $p < 0,01$)

10. táblázat. Az IAT pontszámai alacsony, átlagos és magas explicit önértékeléssel rendelkezők körében a felnőttvizsgálatban.

		IAT zscore	F-érték
Rosenberg Önértékelés Skála	alacsony	-0,139	
	közepes	-0,022	0,967
	magas	0,166	
Állapot Önértékelés Skála	alacsony	-0,278	
	közepes	0,003	2,233
	magas	0,199	
Kéttételes Explicit Önértékelés Kérdőív	alacsony	-0,287	
	közepes	0,057	1,677
	magas	-0,155	

Az explicit önértékelés csoportjai:

alacsony: zscore < -1 , átlagos: $-1 < \text{zscore} < +1$, magas: $+1 < \text{zscore}$, *: $p < 0,05$; **: $p < 0,01$

Az IAT és a kérdőívek pontszámai között nem mutatható ki szignifikáns lineáris együttjárás. Kivétel ez alól az Állapot Önértékelés Skála, mely gyenge szignifikáns korrelációt mutat az IAT-vel. A Rosenberg Önértékelés Skála és az Állapot Önértékelés Skála közepesen erősen együttjár az Öncsalással, de nem korrelál a Jó benyomáskeltéssel. A mérőeszközök közötti korrelációt a 9. táblázat tartalmazza.

Implicit és explicit önbecsülés kapcsolata
A kérdőívekben elért standardizált pontszámok alapján három csoportra bontottuk

a mintát, majd összehasonlítottuk a három csoport implicit önbecsülését. A három csoport között egyik esetben sem találtunk szignifikáns eltérést az implicit önbecsülésben. Az eredményeket a 10. táblázat szemlélteti.

Az implicit és explicit önértékelés kapcsolata az öncsalással és a jó benyomáskeltéssel

Az Öncsalás és a Jó benyomáskeltés skálakon a fentiekhez hasonlóan három csoportot képeztünk, majd összehasonlítottuk a csoportok önbecsülését. Az implicit önbecsülés esetében nem találtunk szignifikáns összefüggést sem az öncsalással, sem a jó

benyomáskeltéssel. Az explicit önértékelés két mérőeszköze (Rosenberg Önértékelés Skála és Állapot Önértékelés Skála) magasabb önértékelést jelzett azoknál, akik magasabb öncsalással jellemezhetők, de a jó benyomáskeltéssel egyik explicit mérőeszköz pontértékei sem függtek össze. Az eredményeket a 11. táblázat szemlélteti.

A felnőtt mintán végzett vizsgálat eredményeinek összefoglalása

Az IAT belső konzisztenciája a felnőtt mintán kifejezetten magas volt, és meghaladta a serdülő mintán kapott értéket. A kedvezőbb split-half reliabilitás valószínűleg annak köszönhető, hogy a felnőttvizsgálatban a válaszadók motiváltabbak voltak, mint a serdülőkutatásban. Míg a serdülők egy szervezett iskolai adatfelvételben vettek részt, addig a felnőttek saját érdeklődésüktől vezéreltetve töltötték ki a teszteket.

Az implicit önbecsülés a semlegesnél pozitívabb volt a felnőttek esetében is, és nem találtunk szignifikáns különbséget az egyes demográfiai csoportok között. Az IAT gyenge szignifikáns együttjárást mutatott

az Állapot Önértékelés Skálával és nem korrelált a Rosenberg Önértékelés Skálával. Greenwald és Farnham (2000) eredményeivel megegyezően az implicit önbecsülés függetlennek bizonyult az öncsalástól és a jó benyomáskeltéstől, a két standard kérdőív pedig közepesen erős együttjárást mutatott az öncsalással, de nem korrelált a benyomáskeltéssel.

A felnőtt mintán végzett vizsgálatnak több korlátja is van. Egyrészt a válaszadók több mint négyötöde nő, több mint fele harminc év alatti volt, és szinte minden kitöltő rendelkezett legalább középfokú iskolai végzettséggel. Másrészt az Állapot Önértékelés Skála és a BIDR Öncsalás és Jó benyomáskeltés skálájának validálása magyar nyelven még nem történt meg. Ezen hiányosságok ellenére eredményeink minden területen összhangban vannak az Önbecsülés IAT-t validáló más vizsgálatokkal (Bar-Anan és Nosek, 2012; Greenwald és Farnham, 2000; Krause et al., 2011). A felnőtt kitöltőkkel végzett kutatás további korlátja, hogy ebben az esetben nem történt kétszeri adatfelvétel, és így nem tudunk teszt-reteszt korrelációt vizsgálni.

11. táblázat. Az önbecsüléspontszámok összefüggései az öncsalással és a jó benyomáskeltéssel a felnőttvizsgálatban.

		IAT		Rosenberg Önértékelés		Állapot Önértékelés		Kéttételes Explicit Önért.	
		zscore	F	zscore	F	zscore	F	zscore	F
Öncsalás	alacsony	0,214		-0,725		-0,741		-0,204	
	közepes	-0,098	2,791	-0,085	37,487**	-0,088	71,994**	0,039	0,782
	magas	0,268		1,068		1,096	(Welch)	-0,014	
Jó benyomáskeltés	alacsony	0,075		0,044		-0,067		0,123	
	közepes	0,036	1,597	0,010	0,225	0,021	0,136	0,021	1,400
	magas	-0,294		-0,102		-0,023		-0,249	

Az öncsalás és a jó benyomáskeltés csoportjai:

alacsony: zscore < -1, átlagos: -1 < zscore < +1, magas: +1 < zscore

MEGVITATÁS

Az eredmények összefoglalása

Jelen tanulmány célja a magyar nyelvű Önbecsülés Implicit Asszociációs Teszt validálása volt. Először ismertettük a mérőeszköz kidolgozásának lépéseit, részletesen bemutatva azon szempontokat, amelyeket az ingeranyag, a teszt procedurális jellemzői és a végeredmény kiszámítása során figyelembe kellett vennünk. Ezek után áttértünk azokra a validáló vizsgálatokra, amelyeket serdülők és felnőttek körében végeztünk. A magyar nyelvű Önbecsülés IAT megbízható mérőeszköznek bizonyult. Vizsgálataink szerint az implicit önbecsülés nem vagy csak alig jár együtt az explicit önbecsüléssel, így a kérdőívekkel mérhető önértékeléstől tisztán elkülöníthető konstruktum.

A mérőeszköz megbízhatósága a belső konzisztencia és a teszt-reteszt vizsgálat alapján megfelelőnek bizonyult. Split-half reliabilitása magas, a kérdőíveknél megszokott 0,7–0,8-as tartományban mozog. Más kutatásokhoz hasonlóan a teszt-reteszt vizsgálat eredménye a belső konzisztenciánál kevésbé kedvező, és csupán közepesen erős időbeli stabilitást jelez (Krauset et al., 2011; Rudolph et al., 2008). Erre többféle magyarázatot találhatunk: Egyrészt az IAT vonás és állapot önértékelést egyszerre mér, így a pillanatnyi események is nagymértékben módosíthatják eredményét. Másrészt előfordulhatnak olyan tényezők, amelyek magát a tesztkitöltést befolyásolják: Schmuckle és Egloff (2005) szerint például a válaszadók különböző tesztkitöltési stratégiákat próbálhatnak vagy gondolkodhatnak azon, hogy mit és hogyan mér a teszt. Esetünkben az is rontja a teszt-reteszt korrelációt, hogy ezt a vizsgálatot csak serdülők körében végeztük

el, akiknek önértékelése labilisabb, mint a felnőtteké (Trzesniewski et al., 2003).

Az implicit önbecsülés – más vizsgálatokkal (Greenwald és Farnham, 2000; Krause et al., 2011; Rudolph et al., 2008) összhangban – a semlegesnél pozitívabbnak bizonyult minden demográfiai csoportban. Az énré irányuló semlegesnél pozitívabb implicit attitűd nemtől, kortól és kultúrától függetlenül olyannyira általános, hogy még súlyos pszichopatológiákban is megfigyelhető. A jelenség hátterében álló tényezőkről többféle hipotézist is megfogalmaztak, de a kérdés még nem tisztázott. Az általánosan jellemző pozitív implicit önértékelésben szerepet játszhatnak a kora gyermekkori pozitív visszajelzések (Yamaguchi et al., 2007; Kohut-Wolf, 1978) és az énnel kapcsolatos illúziók és elhárítások is (Greenwald és Pratkanis, 1984; Taylor, 1989). A nemek között Bosson és munkatársai (2000), valamint Greenwald és Farnham (2000) eredményeihez hasonlóan mi sem találtunk különbséget, ugyanakkor a felnőtteknél szignifikánsan magasabb implicit önértékelést mértünk, mint a serdülők esetében.

Az implicit önbecsülés kutatásának egyik legfontosabb kérdése, hogy az önbecsülésnek ez a szintje milyen viszonyban áll az explicit önértékeléssel. A két konstruktum összefüggéseinek vizsgálatára az IAT mellett háromféle kérdőívet használtunk, így biztosítva azt, hogy explicit méréseinkkel minél jobban megközelítsük az IAT által mért konstruktumot. Mivel az IAT egyszerre vizsgál vonás- és állapotszintű önértékelést, illetve az önbecsülést mások megítélésének viszonylatában ragadja meg, ezért ezeket a jellemzőket próbáltuk mérni az explicit mérőeszközökkel is. A Rosenberg Önértékelés Skálával globális önértékelést, az Állapot Önértékelés Skálával az állapot szintű önbecsülést, a Kéttételes Explicit Önértékelés Kérdőívvel pedig

a másokhoz viszonyított önértékelést kívántuk feltárni. Annak ellenére, hogy az explicit önértékelést többféleképpen mértük, számos más vizsgálattal összhangban (Bar-Anan és Nosek, 2012; Greenwald és Farnham, 2000; Krause et al., 2011) az implicit és explicit önbecsülés nem vagy csak gyengén korrelált egymással.

Az együttjárás hiányát a dualfolyamat-elméletek (Epstein, 1998; Lieberman et al., 2002; Strack és Deutsch, 2004) és a kitöltési sajátosságok különbségei magyarázhatják. A dualfolyamat-elméletek szerint az információfeldolgozásnak két alapvetően eltérő módon működő szintjét különböztethetjük meg: Az asszociatív vagy más néven tapasztalati rendszer automatikusan, gyorsan, nem tudatosan és erőfeszítés nélkül működik, ezzel szemben a propozicionális vagy más néven racionális rendszer kontrolláltan, relatíve lassan, tudatosan és több kognitív energiát használva funkcionál. E két rendszer egymástól függetlenül, mégis folyamatos interakcióban végzi az információfeldolgozást. Az implicit és explicit önértékelés közötti együttjárás hiányát ezek alapján úgy magyarázhatjuk, hogy az implicit önbecsülés inkább a tapasztalati rendszerhez, míg az explicit önértékelés inkább a racionális rendszerhez kapcsolódik (Epstein és Morling, 1995). A két konstruktum függetlenségét emellett a kitöltés sajátosságaival és kontextuális hatásokkal is indokolhatjuk: az IAT eredményére a kognitív rugalmasság (Mierke és Klauer, 2001) és a pillanatnyi események (DeHart és Pelham, 2007; Dijksterhuis, 2004) is hatnak, ezzel szemben a kérdőívre adott válaszokat inkább az introspekció mértéke, a szociális kíváncsiság és a válaszadási stratégiák befolyásolják (Szokolszky, 2004).

A kétféle mérőeszközre ható tényezőket a BIDR Öncsalás és Jó benyomáskeltés ská-

laival mértük. Az IAT sem serdülők, sem felnőttek körében nem függött össze a két skálával, de a Rosenberg Önértékelés Skála és az Állapot Önértékelés Skála mindkét mintán szignifikáns együttjárást mutatott az öncsalással. Az explicit mérőeszközök serdülők körében együttjártak a jó benyomáskeltéssel, de a felnőtt mintán nem találtunk szignifikáns korrelációt. Bár ez utóbbi eredmény meglepőnek tűnik, összhangban van Greenwald és Farnham (2000) vizsgálatával, akik szintén azt találták, hogy az explicit mérőeszközök csak az öncsalással járnak együtt, az IAT pedig független mind az öncsalástól, mind a jó benyomáskeltéstől.

Eredményeink minden területen megegyeznek az Önbecsülés IAT pszichometriai mutatóit vizsgáló kutatások (Bar-Anan és Nosek, 2012; Greenwald és Farnham, 2000; Krause et al., 2011) következtetéseivel. A magyar nyelvű Önbecsülés IAT így jól használható kutatási célokra mind serdülők, mind felnőttek körében.

Az Önbecsülés IAT alkalmazásának korlátai

Az Önbecsülés IAT-vel kapcsolatban felmerülő legfontosabb kritika, hogy az énről vonatkozó attitűdöt mások értékeléséhez viszonyítja. Ez különösen azért jelent gondot, mert több személyiségelmélet (Mahler, 1975; Rogers, 1961/2010) szerint önmagunkhoz való viszonyunk párhuzamosan alakul a másokra vonatkozó attitűdjeinkkel. Bár a kritikát jogosnak tartjuk, mégis számos érv szól a teszt alkalmazása mellett.

Teoretikus szempontból az IAT használata a társas összehasonlítás elmélete (Festinger, 1976) alapján indokolható, mely szerint önértékelésünk egyik forrása a hozzánk hasonló másokkal való összehasonlítás. Gyakorlati szempontból több érvünk is lehet

a teszt alkalmazására: A legtöbb mérőeszköz a vizsgált pszichés jelenségnek csupán egy aspektusát képes mérni (például a kérdőívek a konstruktumnak csak a tudat számára hozzáférhető részét), míg egy másik részét nem fedik le. Az Önbecsülés IAT ebben az értelemben úgy tekinthető, mint egy olyan mérőeszköz, mely a nemtudatos önbecsülésnek azt az aspektusát méri, mely a másokkal való összehasonlításon alapul. Így nem a mérés érvényességét kell megkérdőjeleznünk, hanem az eredmények interpretációjára kell gondot fordítanunk. A másik fontos gyakorlati érvünk éppen az érvényességgel kapcsolatos: Bár léteznek olyan implicit önértékelést mérő tesztek, amelyek abszolút értelemben ragadják meg az önbecsülést (például a Go-Nogo Association Test és az Extrinsic Affective Simon Task), ezeknek a teszteknek a megbízhatósága messze elmarad az IAT reliabilitásától. A megbízhatatlan mérőeszközök pedig már eleve nem adhatnak érvényes eredményt. Az IAT-nél gyengébb, de még mindig elfogadható pszichometriai mutatókkal rendelkező NLT ugyan megoldást jelenthetne a problémára, de mivel nem teszi lehetővé az anonim adatfelvételt, ezért sok vizsgálatban nem alkalmazható. Így ha implicit önbecsülést szándékozunk mérni, akkor összességében valószínűleg az IAT bizonyul a legjobb megoldásnak.

Az IAT másik fontos korlátja, hogy eredményét egyelőre még nagymértékben befo-

lyásolhatják az implicit önértékeléssel össze nem függő torzító tényezők (például kontextuális hatások, kitöltési stratégiák, lásd Schmukle és Egloff, 2005). Míg csoportos felvételkor a torzító hatások kiegyenlítődnek, addig az egyéni eredmények esetében ezek a hibák jelentősen módosíthatják az eredményt. Így az IAT a csoportos összehasonlítást végző kutatásokban már jelenleg is megbízható és jól alkalmazható mérőeszköz, de a diagnosztikai célú felhasználáshoz még további fejlesztésekre van szükség.

Konklúzió

Az implicit önbecsülés napjaink személyiség- és szociálpszichológiai kutatásainak egyre népszerűbb témája. A konstruktum egyértelműen elkülöníthető a kérdőíves vizsgálatokban mért explicit önértékeléstől, ezért lényeges, hogy az önbecsülésnek ezt a szintjét is megbízhatóan tudjuk mérni. Tanulmányunkban az önértékelés implicit szintjét feltáró legmegbízhatóbb eljárás, az Önbecsülés Implicit Asszociációs Teszt, magyar nyelvű változatának kidolgozását és validálását mutattuk be.

A teszt felnőttek és serdülők körében is megbízhatónak bizonyult, így jól használható az empirikus kutatásokban. Az eljárást nemzetközi szinten vizsgálatok sokaságában alkalmazzák és fejlesztik, aminek eredményeként a mérőeszköz az elkövetkező években valószínűleg még megbízhatóbbá és jobban használhatóvá válik.

SUMMARY

CONSTRUCTION AND VALIDATION OF THE HUNGARIAN VERSION OF SELF-ESTEEM IMPLICIT ASSOCIATION TEST

Background and aims: The most widely used assessment tool for measuring implicit self-esteem is the Self-esteem Implicit Association Test. The test is designed to assess the automatic, unconscious attitude towards the self by comparing reaction times of different categorization tasks. The study presents the construction of the Hungarian version of Self-esteem IAT and examines its psychometric properties on adolescent and adult community samples. *Methods:* The two samples consisted of 401 adolescents and 240 adults. Implicit self-esteem was assessed by the Self-esteem IAT, explicit self-esteem was measured by the Rosenberg Self-Esteem Scale, the State Self-Esteem Scale and the Two-item Explicit Self-Esteem Questionnaire. Response-bias factors were assessed by the Self-deception and Impression Management scales of the Balanced Inventory of Desirable Responding. A test-retest examination was conducted on a subsample of 92 adolescents. *Results:* Internal consistency of the Self-esteem IAT is high, its test-retest reliability is moderate. Implicit self-esteem is positive for all demographic subgroups and is not or only weakly associated with explicit self-esteem. Furthermore, implicit self-esteem is not associated with self-deception or impression management, whereas explicit self-esteem is moderately correlated with self-deception. *Discussion:* The Hungarian version of Self-esteem IAT is a reliable assessment tool for both adolescents and adults. Results are in line with findings of international research on the Self-esteem IAT and prove that implicit and explicit forms of self-esteem are clearly distinct constructs.

Keywords: implicit self-esteem, explicit self-esteem, Implicit Association Test, validation, self-deception, impression management

IRODALOM

- BACCUS, J. R., BALDWIN, M. W., PACKER, D. J. (2004): Increasing implicit self-esteem through classical conditioning. *Psychological Science*, 15. 498–502.
- BAR-ANAN, Y., NOSEK, B. A. (2014): A comparative investigation of seven indirect attitude measures. *Behavior Research Methods*, 46(3). 668–688.
- BERNSTEIN, M. J., CLAYPOOL, H. M., YOUNG, S. G., TUSCHERER, T., SACCO, D. F., BROWN, C. M. (2013): Never Let Them See You Cry: Self-Presentation as a Moderator of the Relationship Between Exclusion and Self-Esteem. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 39. 1293–1305.
- BOSSON, J. K., SWANN JR, W. B., PENNEBAKER, J. W. (2000): Stalking the perfect measure of implicit self-esteem: The blind men and the elephant revisited? *Journal of Personality and Social Psychology*, 79. 631–643.

- BRAUHARDT, A., RUDOLPH, A., HILBERT, A. (2014): Implicit cognitive processes in binge-eating disorder and obesity. *Journal of Behavior Therapy and Experimental Psychiatry*, 45. 285–290.
- DASGUPTA, N., GREENWALD, A. G., BANAJI, M. R. (2003): The first ontological challenge to the IAT: Attitude or mere familiarity? *Psychological Inquiry*, 14. 238–243.
- DE HOUWER, J. (2003): The Extrinsic Affective Simon Task. *Experimental Psychology*, 50. 77–85.
- DEHART, T., PELHAM, B. W. (2007): Fluctuations in state implicit self-esteem in response to daily negative events. *Journal of Experimental Social Psychology*, 43. 157–165.
- DEHART, T., PELHAM, B. W., TENNEN, H. (2006): What lies beneath: Parenting style and implicit self-esteem. *Journal of Experimental Social Psychology*, 42. 1–17.
- DIJKSTERHUIS, A. (2004): I like myself but I don't know why: enhancing implicit self-esteem by subliminal evaluative conditioning. *Journal of Personality and Social Psychology*, 86. 345–355.
- EGLOFF, B., SCHWERDTFEGER, A., SCHMUKLE, S. C. (2005): Temporal stability of the implicit association test-anxiety. *Journal of Personality Assessment*, 84. 82–88.
- EPSTEIN, S. (1994): Integration of the cognitive and the psychodynamic unconscious. *American Psychologist*, 49. 709–724.
- EPSTEIN, S. (1998): Cognitive-experiential self-theory: A dual process personality theory with implications for diagnosis and psychotherapy. In BORNSTEIN, R. F., MASLING, J. M. (eds): *Empirical research on the psychoanalytic unconscious*, 7. American Psychological Association, Washington DC. 99–140.
- EPSTEIN, S., MORLING, B. (1995): Is the self motivated to do more than enhance and/or verify itself? In KERNIS, M. H. (ed.): *Efficacy, agency, and self-esteem*. Plenum, New York. 9–29.
- FESTINGER L. (1976): A társadalmi összehasonlítás folyamatainak elmélete. In PATAKI F. (szerk.): *Pedagógiai szociálpszichológia*. Gondolat Kiadó, Budapest. 259–292.
- FREUD, S. (1917/1986): *Bevezetés a pszichoanalízisbe*. Gondolat Kiadó, Budapest.
- GAWRONSKI, B., DE HOUWER, J. (2014): Implicit Measures in Social and Personality Psychology. In REIS, H. T., JUDD, C. M. (eds): *Handbook of research methods in social and personality psychology*. Cambridge University Press, New York. 283–310.
- GAWRONSKI, B., SRITHARAN, R. (2010): Formation, change, and contextualization of mental associations: Determinants and principles of variations in implicit measures. In GAWRONSKI, B., PAYNE, B. K. (eds): *Handbook of implicit social cognition: Measurement, theory, and applications*. Guilford Press, New York. 216–240.
- GLASHOUWER, K. A., VROLING, M. S., DE JONG, P. J., LANGE, W.-G., DE KEIJSER, J. (2013): Low implicit self-esteem and dysfunctional automatic associations in social anxiety disorder. *Journal of Behavior Therapy and Experimental Psychiatry*, 44. 262–270.
- GREENWALD, A. G., BANAJI, M. R. (1995): Implicit social cognition: attitudes, self-esteem, and stereotypes. *Psychological Review*, 102. 4–27.
- GREENWALD, A. G., MCGHEE, D. E., SCHWARTZ, J. L. K. (1998): Measuring individual differences in implicit cognition: The Implicit Association Test. *Journal of Personality and Social Psychology*, 74. 1464–1480.

- GREENWALD, A. G., PRATKANIS, A. R. (1984): The self. In WYER, R. S., SRULL, T. K. (eds): *Handbook of social cognition*. Erlbaum, Hillsdale. 129–178.
- HARTER, S. (1999): *The construction of the self: A developmental perspective*. Guilford Press, New York.
- HEATHERTON, T. F., POLIVY, J. (1991): Development and validation of a scale for measuring state self-esteem. *Journal of Personality and Social Psychology*, 60. 895–910.
- HETTS, J. J., SAKUMA, M., PELHAM, B. W. (1999): Two Roads to Positive Regard: Implicit and Explicit Self-Evaluation and Culture. *Journal of Experimental Social Psychology*, 35. 512–559.
- HOFMANN, W., GAWRONSKI, B., GSCHWENDNER, T., LE, H., SCHMITT, M. (2005): A Meta-Analysis on the Correlation Between the Implicit Association Test and Explicit Self-Report Measures. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 31. 1369–1385.
- JAMES, W. (1890): *The principles of psychology*. Holt, New York.
- JUNG, C. G. (1910): The Association Method. *American Journal of Psychology*, 31. 219–269.
- KARPINSKI, A., STEINBERG, J. A. (2006): Implicit and Explicit Self-Esteem: Theoretical and Methodological Refinements. In KERNIS, M. H. (ed.): *Self-esteem Issues and Answers: A Source Book of Current Perspectives*. Psychological Press, New York. 102–109.
- KOHUT, H., WOLF, E. (1978): The disorders of the self and their treatment: An outline. *International Journal of Psychoanalysis*, 59. 413–425.
- KÖKÖNYEI GY. (2003): Szubjektív jóllét. In ASZMANN A. (szerk.): *Iskoláskorú gyermekek egészségmagatartása*. Egészségügyi Világszervezet nemzetközi kutatásának keretében végzett magyar vizsgálat. „Nemzeti Jelentés” 2002, OGYEI, NDI. 93–109.
- KRAUSE, S., BACK, M. D., EGLOFF, B., SCHMUKLE, S. C. (2011): Reliability of implicit self-esteem measures revisited. *European Journal of Personality*, 25. 239–251.
- KRIZAN, Z., SULS, J. (2008): Are implicit and explicit measures of self-esteem related? A meta-analysis for the Name-Letter Test. *Personality and Individual Differences*, 44. 521–531.
- LEARY, M. R., BAUMEISTER, R. F. (2000): The nature and function of self-esteem: Sociometer theory. In ZANNA, M. (ed.): *Advances in experimental social psychology*, 32. Academic Press, San Diego. 1–62.
- LIEBERMAN, M. D., GAUNT, R., GILBERT, D. T., TROPE, Y. (2002): Reflection and reflexion: A social cognitive neuroscience approach to attributional inference. *Advances in Experimental Social Psychology*, 34. 199–249.
- LIEBERMAN, M. D., JARCHO, J. M., SATPUTE, A. B. (2004): Evidence-based and intuition-based self-knowledge: An fMRI study. *Journal of Personality and Social Psychology*, 87. 421–435.
- MAHLER, M. S., PINE, F., BERGMAN, A. (1975): *The psychological birth of the human infant*. Basic Books, New York.
- MIERKE, J., KLAUER, K. C. (2001): Implicit association measurement with the IAT: Evidence for effects of executive control processes. *Zeitschrift für Experimentelle Psychologie*, 48. 107–122.
- MORGAN, C. D., MURRAY, H. A. (1935): A method of investigating fantasies: The Thematic Apperception Test. *Archives of Neurology and Psychiatry*, 34. 289–306.
- MURSTEIN, B. I. (ed.) (1965): *Handbook of projective techniques*. Basic Books, New York.

- MUSCH, J., BROCKHAUS, R., BRODER, A. (2002): An inventory for the assessment of two factors of social desirability. *Diagnostica*, 48. 121–129.
- NOSEK, B. A., BANAJI, M. R. (2001): The Go/No-Go Association Task. *Social Cognition*, 19. 625–666.
- NOSEK, B. A., GREENWALD, A. G., BANAJI, M. R. (2005): Understanding and Using the Implicit Association Test: II. Method Variables and Construct Validity. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 31. 166–180.
- NOSEK, B. A., GREENWALD, A. G., BANAJI, M. R. (2007): The implicit association test at age 7: A methodological and conceptual review. In BARGH, J. A. (ed.): *Automatic processes in social thinking and behavior*. Psychology Press, New York. 265–292.
- NOSEK, B. A., SMYTH, F. L., SRIRAM, N., LINDNER, N. M., DEVOS, T., AYALA, A., BAR-ANAN, Y., BERGH, R., CAI, H., GONSALKORALE, K., KESEBIR, S., MALISZEWSKI, N., NETO, F., OLLI, E., PARK, J., SCHNABEL, K., SHIOMURA, K., TULBURE, B. T., WIERS, R. W., SOMOGYI M., AKRAMI, N., EKEHAMMAR, B., VIANELLO, M., BANAJI, M. R., GREENWALD, A. G. (2009): National differences in gender–science stereotypes predict national sex differences in science and math achievement. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 106. 10593–10597.
- NUTTIN, J. M. (1985): Narcissism beyond Gestalt and awareness: The name letter effect. *European Journal of Social Psychology*, 15. 353–361.
- OTTAWAY, S. A., HAYDEN, D. C., OAKES, M. A. (2001): Implicit attitudes and racism: Effects of word familiarity and frequency on the implicit association test. *Social Cognition*, 19. 97–144.
- PALFAI, T. P., OSTAFIN, B. D. (2003): Alcohol-related motivational tendencies in hazardous drinkers: Assessing implicit response tendencies using the modified-IAT. *Behaviour Research and Therapy*, 41. 1149–1162.
- PAULHUS, D. L. (1991): Measurement and control of response bias. In ROBINSON, J. P., SHAVER, P. R., WRIGHTSMAN, L. S. (eds): *Measures of personality and social psychological attitudes*. Academic Press, San Diego. 17–59.
- PAYNE, B. K., CHENG, C. M., GOVORUN, O., STEWART, B. D. (2005): An inkblot for attitudes: Affect misattribution as implicit measurement. *Journal of Personality and Social Psychology*, 89. 277–293.
- PAYNE, B. K., GAWRONSKI, B. (2010): A history of implicit social cognition: Where is it coming from? Where is it now? Where is it going? In GAWRONSKI, B., PAYNE, B. K. (eds): *Handbook of implicit social cognition: Measurement, theory, and applications*. Guilford Press, New York. 1–15.
- PENNEBAKER, J. W., MEHL, M. R., NIEDERHOFFER, K. (2003): Psychological aspects of natural language use: Our words, our selves. *Annual Review of Psychology*, 54. 547–577.
- PERUGINI, M., RICHTIN, J., ZOGMAISTER, C. (2010): Prediction of Behavior. In GAWRONSKI, B., PAYNE, B. K. (eds): *Handbook of implicit social cognition: Measurement, theory, and applications*. Guilford Press, New York.
- Project Implicit Mental Health honlap: implicitmentalhealth.org*
- ROGERS, C. R. (1961/2010): *Valakivé válni. A személyiség születése*. Edge 2000 Kft., Budapest.

- ROSENBERG, M. (1965): *Society and the adolescent self-image*. Princeton University Press, Princeton.
- RUDMAN, L. A., GREENWALD, A. G., MELLOTT, D. S., SCHWARTZ, J. L. K. (1999): Measuring the automatic components of prejudice: Flexibility and generality of the Implicit Association Test. *Social Cognition*, 17. 437–465.
- RUDOLPH, A., SCHRÖDER-ABÉ, M., SCHÜTZ, A., GREGG, A. P., SEDIKIDES, C. (2008): Through a Glass, Less Darkly? *European Journal of Psychological Assessment*, 24. 273–281.
- SCHMUKLE, S. C., EGLOFF, B. (2005): A Latent State-Trait Analysis of Implicit and Explicit Personality Measures. *European Journal of Psychological Assessment*, 21. 100–107.
- SCHMUKLE, S. C., EGLOFF, B. (2006): Assessing anxiety with extrinsic Simon tasks. *Experimental Psychology*, 53. 149–160.
- SPALDING, L. R., HARDIN, C. D. (1999): Unconscious unease and self-handicapping: Behavioral consequences of individual differences in implicit and explicit self-esteem. *Psychological Science*, 10. 207–230.
- SRIRAM, N., GREENWALD, A. G. (2009): The brief implicit association test. *Experimental Psychology*, 56. 283–294.
- STEENKAMP, J. E. M., DE JONG, M. G., BAUMGARTNER, H. (2010): Socially Desirable Response Tendencies in Survey Research. *Journal of Marketing Research*, 47. 199–214.
- STRACK, F., DEUTSCH, R. (2004): Reflective and impulsive determinants of social behavior. *Personality and Social Psychology Review*, 8. 220–247.
- SZOKOLSZKY Á. (2004): *Kutatómunka a pszichológiában*. Osiris Kiadó, Budapest.
- TAYLOR, S. E. (1989): *Positive illusions. Creative self-deception and healthy mind*. Basic Books, New York.
- TRZESNIEWSKI, K. H., DONNELLAN, M. B., ROBINS, R. W. (2003): Stability of self-esteem across the life span. *Journal of Personality and Social Psychology*, 84. 205–220.
- URBAN R., SZIGETI R., KOKONYEI GY., DEMETROVICS ZS. (2014): Global self-esteem and method effects: Competing factor structures, longitudinal invariance, and response styles in adolescents. *Behavior Research Methods*, 46(2). 488–498.
- YAMAGUCHI, S., GREENWALD, A. G., BANAJI, M. R., MURAKAMI, F., CHEN, D., SHIOMURA, K., KOBAYASHI, C., CAI, H., KRENDL, A. (2007): Apparent Universality of Positive Implicit Self-Esteem. *Psychological Science*, 18. 498–500.
- VASS Z. (2003): *A rajzvizsgálat pszichológiai alapjai*. Flaccus, Budapest.
- ZEIGLER-HILL, V., JORDAN, C. H. (2010): Two faces of self-esteem: Implicit and explicit forms of self-esteem. In GAWRONSKI, B., PAYNE, B. K. (eds): *Handbook of implicit social cognition: Measurement, theory, and applications*. Guilford Press, New York. 392–407.